

6. Стратегія гендерної рівності на 2014-2017 роки. Електронний доступ . – Режим доступу: <https://rm.coe.int/1680590176>;
7. Ісландія хоче зрівняти оплату праці жінок і чоловіків. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.dw.com/uk/ісландія-хоче-зрівняти-оплату-праці-жінок-і-чоловіків/a-37852381>;
8. Українські чоловіки заробляють на 27% більше за жінок. Електронний ресурс. – Режим доступу : <https://life.pravda.com.ua/society/2017/09/5/226272/>;
9. Державна служба статистики України. Електронний ресурс. – Режим Доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
10. Гендерна нерівність у розвитку і використанні людського потенціалу. Електронний ресурс. Режим доступ: - <http://buklib.net/books/31409/>;
11. У міськраді обговорили ініціативи в сфері гендерної рівності та запобігання насильству в сім'ї на 2018 рік. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.city.kharkov.ua/uk/news/u-miskradi-obgovorili-initsiativi-v-sferi-gendernoi-rivnosti-ta-zapobigannya-nasilstvu-v-simi-na-2018-rik-37451.html>.

УДК 351.84

Шубала І.В., к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

ЗМІСТ, СКЛАДОВІ ТА ПРИНЦИПИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ

У статті представлено змістовну характеристику, визначено основні складові та принципи функціонування системи соціального захисту населення в Україні.

Ключові слова: соціальний захист, соціальна політика, соціальне забезпечення, соціальна допомога, субсидії.

Шубала І.В.

СОДЕРЖАНИЕ, СОСТАВ И ПРИНЦИПЫ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ СИСТЕМЫ СОЦИАЛЬНОЙ ЗАЩИТЫ НАСЕЛЕНИЯ

В статье представлена содержательная характеристика, определены основные составляющие и принципы функционирования системы социальной защиты населения в Украине.

Ключевые слова: социальная защита, социальная политика, социальное обеспечение, социальная помощь, субсидии.

Shubala I.

CONTENTS, COMPOSITION AND PRINCIPLES OF THE FUNCTIONING OF THE SYSTEM OF SOCIAL PROTECTION OF THE POPULATION

The article presents a substantive description, defines the main components and principles of the system of social protection of the population in Ukraine.

Key words: social protection, social policy, social security, social assistance, subsidies.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. В умовах зростання дефіциту бюджету держава має все менше можливостей повноцінно фінансувати соціальні видатки. Тому надзвичайно важливим є вдосконалення положень політики соціального захисту населення. Нині велика кількість соціальних програм націлена на розробку заходів спрямованих покращити системи фінансування та розподілу коштів, але нажаль державний бюджет здатний повною мірою задовольняти всі потреби суспільства щодо соціальних виплати. Це призводить до обмеження прав громадян на пільги і зниження рівня їх соціального забезпечення.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. За нинішніх умов господарювання соціальний захист населення потребує кардинальних змін, які б передбачали побудову стійкого громадянського суспільства, опорою якого є масовий середній клас та зменшення рівня бідності. Адже на сьогоднішній день досить складно досягти покращення соціально-економічного становища громадян, що

пояснюється дефіцитом фінансових ресурсів. Дослідженню питань вдосконалення існуючої системи соціального захисту населення на різних рівнях управління приділяли багато уваги вітчизняні та зарубіжні вчені: Балтачєєва Н.А., Батченко Л.В., Бендасюк О., Більцан А.О., Вольська О., Глазко Н.Д., Давидюк О.О., Денисенко Т.М., Деліні М.М., Калюжна Н.М., Коваленко О.М., Кравченко М.В., Кузьменко С.Г., Лейбенко Г.В., Мальований М.І., Мащенко М.А., Нікітчина О.В., Попок А.А., Руженський М.М., Ташкова Ю. К., Халецька А.А., Шаманська Н. та багато ін. [1-24]. Разом з тим, виникає необхідність поглиблення наукових досліджень у дещо вузчому напрямі, що передбачає обґрунтування змісту, складових та принципів функціонування системи соціального захисту населення.

Цілі статті. Мета дослідження полягає у визначенні змісту та складових системи соціального захисту населення.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Для гармонійного розвитку суспільства слід оцінити можливості та загрози для ефективного функціонування системи соціального захисту населення. Оскільки на сьогоднішній день майже 50% населення нашої держави перебуває на межі бідності, що свідчить про неефективну державну соціальну політику з боку диференціації доходів. Основна функція держави полягає у забезпеченні гідного рівня соціального захисту населення незалежно від статі, освіти, віку та соціального становища, що дозволить зменшити соціальну напругу в суспільстві.

На основі вивчення наукових підходів до розуміння поняття «соціальний захист населення» [1-24], виявлено, що не існує єдиної точки зору усіх авторів, яка б дозволила обґрунтувати узагальнене визначення даного поняття.

На основі опрацьованих джерел, слід відмітити, що соціальний захист – це комплекс заходів спрямованих на покращення соціального становища суспільства за рахунок впровадження різноманітних програм соціально-економічного, демографічного, правового характеру.

На рисунку 1 представлено складові системи соціального захисту населення: соціальні послуги, соціальна допомога, соціальне забезпечення та державні соціальні гарантії. Кожен елемент даної системи має своє наповнення.

Рис. 1. Складові системи соціального захисту населення (узагальнено автором на основі джерела [24])

Отже під соціальним забезпеченням слід розуміти низку соціальних трансфертів в грошовій формі, які закріплені державою, зокрема, допомоги сім'ям з дітьми, одноразові, допомоги при тимчасовій непрацездатності (вагітним тощо) та допомогу по безробіттю.

Важливим елементом соціального захисту є соціальна допомога, яка розрахована на громадян, що перебувають у складних життєвих обставинах. Сюди слід віднести допомогу інвалідам, ветеранам війни, малозабезпеченим сім'ям тощо. Третім елементом, є державні соціальні гарантії, які включають в себе право громадян на освіту та медицину, вибір професії, яка буде конкурентною на ринку праці, одноразові виплати при народженні дітей, мінімальний рівень заробітної плати та пенсії, стипендій тощо.

Не менш важливими є соціальні послуги, які надаються соціальними працівниками, волонтерами, діяльність яких регулюється відповідним положенням Кабінету Міністрів України. Сюди можна віднести: психологічні, освітні, медичні, реабілітаційні та інші заходи спрямовані на окремі соціальні групи, які перебувають у важких життєвих обставинах.

Процес формування системи соціального захисту населення в нашій країні триває досить багато часу, пройшовши ряд потрясінь та трансформацій, які не завжди мали позитивні наслідки для суспільства. Адже значна частина громадян після загарбання частини території нашої країни агресором була не готова до соціальних потрясінь, таких як: втрата заощаджень в банках, які знаходяться на не підконтрольній території, зростання рівня безробіття, заборгованість з виплати заробітної плати та пенсій, зростання рівня інфляції, призвело до сплеску невдоволення в суспільстві, адже значно збільшилось навантаження на соціальні фонди, які виявились не готовими до таких різких змін.

На даний момент часу значно більше уваги слід приділяти системі соціального захисту учасникам АТО, адже значна частина працездатних чоловіків після проведення антитерористичної операції повернувшись додому опиняються в дуже складних життєвих обставинах, як відомо більша частина їх потребує не лише соціальних гарантій, а й в більшій мірі психологічної реабілітації. Соціальний захист учасників АТО охоплює і питання пов'язані з трудовою діяльністю, адже за працівниками, які були призваними на військову службу, зберігається їх місце попередньої роботи, але на жаль не більше одного року.

Важливою проблемою соціального захисту учасників АТО є вирішення житлових питань. Хоча на державному рівні є затверджена програма забезпечення житлом військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу, посадови осіб митної служби та членів їх сімей, проте внаслідок катастрофічного недофінансування ефективність зазначеної програми знаходиться практично на нульовому рівні. Позитивним моментом є той факт, що за рахунок державного бюджету виділяються кошти на придбання земельних ділянок для будівництва житла.

На досить низькому рівні в нашій державі знаходиться система надання пільг для даної категорії населення. Необхідно покращити процес адаптації учасників АТО до процесів мирного життя, адже той спектр жахів, які вони бачили на власні очі має важкий емоційний вплив на кожного. Держава також виділяє кошти на протезування, але їх на жаль не достатньо і тому інваліди, яких покалічила це не проголошена війна повинні самостійно шукати додаткові шляхи отримання котів, за рахунок різноманітних організацій, волонтерських рухів та звичайних громадян нашої країни.

Нині велика кількість соціальних програм націлена на розробку заходів спрямованих покращити системи фінансування та розподілу коштів, але нажаль державний бюджет не в повній мірі може задовольняти всі потреби суспільства щодо соціальних виплати це призводить до обмеження прав громадян на пільги і зниження рівня їх соціального забезпечення.

Більшість дослідників підтримують наступну класифікацію основних принципів соціального захисту: принцип суспільної доцільності, економічної ефективності, економічної справедливості, пріоритету державних інтересів, принцип економічної самостійності місцевих органів.

Доцільно також виділити такі принципи соціального захисту стовоно специфіки соціально-економічного розвитку нашої країни:

- принцип загальності;
- принцип рівності в отриманні соціальної допомоги не залежно від віку та статі;
- принцип всебічності форм і видів соціального захисту;
- принцип доступності – полягає у визначенні можливостей отримання соціальних гарантій;
- принцип адресності – передбачає конкретизацію отримувача соціальної допомоги;
- принцип страхування, який включає страхові внески під час здійснення трудової діяльності;
- принцип визнання соціального захисту пріоритетним напрямом діяльності суспільства і держави;
- принцип законодавчого визначення основних соціальних гарантій;
- принцип загальнодоступності і гарантованості мінімального рівня соціального забезпечення найнагальніших життєвих потреб для всіх громадян;
- принцип законодавчо встановленого розподілу відповідальності між державою, роботодавцями та працівниками щодо забезпечення гарантій по соціальному страхуванню;
- принцип визначення рівня наданих гарантій на підставі соціальних нормативів;
- принцип забезпечення непрацездатному населенню рівня життя, який відповідає встановленому законом прожитковому мінімуму;
- принцип відповідності основних засад соціального захисту рівню соціально-економічного розвитку держави.

Отже, система соціального захисту на національному та регіональному рівнях має бути побудована таким чином, щоб забезпечити суспільству гідні умови життя, які повинні включати низку європейських норм та нормативів пов'язаних з життєво необхідними потребами.

Вивчено особливості формування та реалізації політики соціального захисту населення у зарубіжних країнах. Вважаємо, що на початковому етапі для України доцільно використати досвід Польщі щодо формування системи адресної грошової допомоги, визначення кола осіб, які претендують на грошові допомоги, призначення і виплата цих допомог є монополією державних органів. Також доцільно активізувати процес переходу до страхової медицини.

Висновок. Узагальнивши визначення різних авторів, вважаємо, що поняття «соціальний захист» можна трактувати як комплекс заходів спрямованих на покращення соціального становища суспільства за рахунок впровадження різноманітних програм соціально-економічного, демографічного, правового характеру на національному, регіональному та локальному рівнях. Вивчено складові системи

соціального захисту населення: соціальне забезпечення, соціальні послуги, соціальна допомога, державні соціальні гарантії. Виявлено, що більшість дослідників підтримують наступну класифікацію основних принципів соціального захисту: принцип суспільної доцільності, економічної ефективності, економічної справедливості, пріоритету державних інтересів, принцип економічної самостійності місцевих органів.

Список використаних джерел:

1. Балтачєєва Н.А. Стратегія розвитку системи соціального захисту населення в Україні / Н. А. Балтачєєва // Економіка промисловості. – 2012. – №1-2. – С. 302-309.
2. Батченко Л. В. Формування системи соціального захисту України та її складових : зб. наук. праць ДонДУУ "Проблеми підвищення ефективності управління інноваційними проектами та об'єктами інтелектуальної власності"] /Л. В. Батченко, М. М. Деліні. – Донецьк, 2008 – Т. 9, вип. 98. –С. 10-21.
3. Бендасюк О. Державне управління соціальним захистом населення в умовах ринкової економіки / О.Бендасюк // Галицький економічний вісник. — 2010. – № 1(26). – С. 123–126.
4. Більцан А.О. Розвиток соціального захисту населення: історична довідка / А. О. Більцан // Держава та регіони. Сер. : Економіка та підприємництво. – 2013. – № 2. – С. 9-14.
5. Вольська О. Підвищення рівня соціального захисту та підтримки населення України // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. / О. Вольська // Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Одес. регіон. ін-т держ. упр. – О., 2013. – Вип. 1 (53). – С. 54-57.
6. Глазко Н. Д. Соціальний захист та соціальне забезпечення населення в Україні та механізм його регулювання / Н. Д. Глазко // Економічний простір. – 2013. – № 69. – С. 63-73.
7. Давидюк О.О. Світовий досвід фінансування соціальних виплат [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.cpsr.org.ua>.
8. Денисенко Т. М. Становлення та розвиток системи соціального захисту населення в Україні / Т.М. Денисенко // Ефективність державного управління. – 2012. – Вип. 33. – С. 96-103.
9. Деліні М. М. Напрямки удосконалення регіонального механізму соціального захисту населення України / М. М. Деліні // Науковий вісник НЛТУ України. - 2013. – Вип. 23.4. - С. 192-197.
10. Калюжна Н. М. Розвиток національного законодавства у сфері державного управління соціальним захистом в аспекті європейської інтеграції / Н.М. Калюжна // Наукові праці МАУП. – 2012. – Вип. 4. – С. 94-99.
11. Коваленко О. М. Соціальний захист як елемент соціальних стандартів в категоріях соціальної / О.М. Коваленко // Теорія та практика державного управління. – 2012. – Вип. 1. – С. 303-309.
12. Кравченко М. В. Розробка моделей організації управління соціальним захистом населення: національний та зарубіжний досвід : [навч. посіб.] / М.В. Кравченко, О. М. Петроє ; за заг. ред. М. В. Пітцика. – К. : Асоц. міст України та громад, 2007. – Кн. 19. – 250 с. – (Серія навчальних програм для працівників місцевого самоврядування).
13. Кравченко М. В. Система соціального захисту населення як об'єкт наукових досліджень / М.В. Кравченко // Актуальні проблеми державного управління. – 2010. – № 2. – С. 41-47. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdy_2010_2_7.
14. Кузьменко С. Г. Аналіз сучасних форм соціального захисту населення / С.Г. Кузьменко // Університетські наукові записки. – 2012. - № 3. – С. 419-426.
15. Лейбенко Г.В. Вдосконалення системи соціального захисту і соціального забезпечення України [Електронний ресурс] / Г.В. Лейбенко // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. - 2013. - № 16. - С. 126-129.
16. Мальований М. І. Теоретико–методичні підходи до визначення поняття «соціальний захист» / М.І. Мальований // Формування ринкових відносин в Україні. – 2012. – № 3. – С. 191-198.
17. Мащенко М. А. Державне регулювання соціального захисту населення / М. А. Мащенко, І. В. Пивавар // Інноваційна економіка. – 2013. – № 2. – С. 177-182.
18. Нікітчина О.В. Особливості формування інституту соціального захисту населення України (на прикладі Житомирської області) / О. В. Нікітчина. // Економіка. Управління. Інновації. – 2010. – № 2.
19. Попок А.А. Світовий досвід соціального захисту населення / А.А. Попок, В. В. Лаврухін // Ефективність державного управління. – 2013. – Вип. 35. – С. 111-117.
20. Руженський М.М. Соціальний захист зайнятого населення: стан та шляхи поліпшення / М.М. Руженський // Ринок праці та зайнятість населення. – 2012. – № 1. – С. 16-19.
21. Ташкова Ю. К. Суперечлива природа інституту соціального захисту населення / Ю. К. Ташкова // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]. Сер. : Соціологія. – 2013. – Т. 211, Вип. 199. – С. 115-118.
22. Флорескул Н. Система соціального захисту населення як чинник формування соціальної держави // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2009. – №2. – С.34-45.
23. Халецька А.А. Методологічні передумови формування політики соціального захисту населення / А.А. Халецька // Вісник Академії митної служби України. Сер. : Державне управління. – 2010. - № 1. – С. 75-80.
24. Шаманська Н. Соціальний захист населення в контексті надання соціальних допомог: сучасний стан і пріоритети/ Н. Шаманська // Галицький економічний вісник. – 2013. – № 2. – С. 43-49.

Рецензент: д.е.н., доцент Шубалий О.М.